

E játékot The Chess-Players Chronicle nyomán közli Breda Alfonz sakk-könyve 1864-ből. Méltó volt a tanuló ifjúság számára fölelevenítenünk, mert a támadás és ellentámadás igen csinos a nélkül, hogy a modern partik bonyodalmaival nehézkes volna. Tillmann amerikai volt.

Hírek. Monacóban legutóbb nemzetközi mester-verseny volt, melyen az első díjat, 5000 frankot, Janovszki Dávid nyerte el. Az eddigi versenyekben csak második-harmadik tudott lenni. Szellemes támadó játékról ismeretes.

A sakkrejtvényt egészen vagy részben helyesen fejtették meg: Nyáry László, Horváth Béla, Szauer József, Klein Vilmos, Rosenberg Sándor, Linhardt Alfréd, Benkő Gyula, Glazsevszky Ádám, ifj. Kristóf József és László, Friedländer Izidor, ifj. Hampel József.

FEJTŐRŐ.

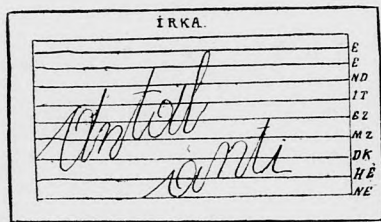
Számtani kérdés:

Valamely gőzmozdony, mely óránként 45 km.-t halad, 6 óra alatt bizonyos utat tesz; mennyi idő alatt teszi meg ugyanazon utat egy másik gőzmozdony, a mely óránként 56 km.-t halad?

Földrajzi kérdés:

Melyek a föld legnagyobb folyamainak folyamhosszúságuk szerint?

Képrejtvény.

Megfejtési határidő 1901. május 19.

31. számban közölt fejtő kérdések megfejtése:

Számtani kérdés: Az egyik rész 36, a másik is 36.
Földrajzi kérdés: Centaurusok. Történelmi kérdés: Decebal v. Dekebal, a dákok utolsó királya. **Képrejtvény:** Kukoricza.

Helyesen fejtették meg: Neoschil Antal és Sándor, Friedländer Izidor, ifj. Barthonek Károly, Deutsch Jenő, Kutoler Pál, Deutsch Ignác, ifj. Simay Vilmos, Fluk Gusztáv, Rappaport Jenő, ifj. Prokopp Sándor, Kutlik Félix, Leitner Vilmos, Rayszky Károly, Benkő Gyula, Blahunka László, Kerner György, Possel István, Kardos János, Friedrich Jakab, ifj. Szóts Parkas, Kósa Miklós, Znojemszky Nándor, Lőrincz Ferenc és Dezső, Bohn István, ifj. Hampel József, Kovács Aladár, Barczén Gábor, Bohrandt Lajos, Donáth Géza, Franczen Péter, Popper József F., Glán Frigyes, Borosnyay Oszkár, Hild Lajos, Posch Károly és Emil, Máyer Jenő, Reimann Ernő, Komlós György, László Pál, Groszmann Árpád és Jenő, Holmann J. Jenő, Megele Ödön, Giller János, Kiszely Géza, Belcsák Aladár, Flam Róbert, Neubauer Béla és Dezső, Póta László, Ronchetti József, Hoensch Gusztáv, Milhofer Gyula, Rosenberg Sándor, Linhardt Alfréd, Schwarcz Sándor, Rechnitzer Aladár, Kuzma Albert, Bauer Gyula, Papp Szász Tamás, Prágyik Flóris, Székely Arthur, Zurányi Gusztáv, Radó Nándor, Przybilla Jenő, Mattyasovszky Lajos, Laufer István, Vadas Zoltán, Fink Tibor, Kellner Sándor, Szögyény

István, Jankovics Ferencz, Klein Vilmos, Koscs Antal, Herczog Emil, Baruschka József, Weiss Lajos.

A kitűzött könyvjutalmat (Goethe: «Iphigenia Taurisban») Bohrandt Lajos eperjesi előfizetőnk nyerte meg.

SZERKESZTŐI TELEFON.

A kiadóhivatal hajlandó az első évfolyad tizennégy számát fele árban visszavenni. Ha akad előfizetőnk közül olyan, a ki eladja, küldje be a tizennégy számot a kiadóhivatalnak.

B. L. (Monológ.) Nagyon gyöngye kísérlet. A monológokhoz jó tárgy, szellem és kiművelt stíl kell. Leírva is úgy volt, hogy nehezen tudtuk végigbetűzni. — **Ifj. N. J. Gy.** Nagyon szívesen megküldendők, de az első évfolyam összes számai még novemberben elfogytak, a regényfolytatásoknak külön nyomott íveit is mind elkaptuk. Ha azonban új előfizetőink közül elegendő számmal jelentkeznek olyanok, a kik a regények folytatásait megrendelik, újból utána nyomatunk és megküldjük. — **Vasuti.** Nem kapnak. — **A. P.** (Kolozsvár.) A tételnek a mélyére nem hatolt. Közlésre még nem való. Petőfivel együtt érezni könnyű, de elemezni és fejtegetni nagyon nehéz. — **D. M.** (Kún-Szent-Miklós.) Mindakét regény meg fog jelenni karácsonyra könyv alakjában is, de az árát a kiadóhivatal előre nem állapíthatja meg. — **P. L.** A közigazgatási jegyzői tanulmányok szeptemberben kezdődnek, egy évig tartanak. Jelentkezhetnek azok, a kiknek nyolcz osztályról bizonyítványuk van (érettségi nem szükséges); megelőzőleg azonban valamely jegyző mellett egy évig gyakorlati ismereteket kell szerezni, ebben az esetben a hatodik osztályról szóló bizonyítvány is elég. Az illetőnek magának kell az ellátásról gondoskodnia, alapítványi helyek nincsenek. Hogy mennyi a «Tanulók Lapja»-nak a száma, ezt a kérdést nem értjük. — **R. K.** (Budapest.) Átadtuk a kiadóhivatalnak. — **P. S.** Mehet katonai iskolába, de jó előre folyamodnia kell. Katonai alreáliskola van Budapesten, Pozsonyban, Sopronban, Nagyváradon, Nagyszébenben, Temesvárott stb. — **Klein Vilmos.** Küldje csak hozzánk. — **Koscs Antal.** Helyes. — **Knicsa Andor.** Calderoni (Budapest, Kishid-utca sarkán). — **P. K.** (Budapest.) Olvassa el a P. L.-nek szóló üzenetet, abból ön is meg tudja a választ. — **P. B.** (Pozsony.) 1 korona. — **Érdeklődő.** Azzal a szomorú ügygel első cikkünkben foglalkozunk érdemlegesen. Helyesen cselekszik, ha a maguk körében elhatározzák, hogy ezt a nyers játékot abba hagyják. — **Galambos Kálmán** kérdezteti ifj. Hetényi Ákos címét, ha olvasóink közül valaki útbaigazíthatja, cselekedje meg.

A gimnáziumi és reáliskolai ifjúságnak házi olvasmányul különösen ajánlható:

ARANY JÁNOS „TOLDI“-JA.

TANULMÁNY

írta SZÉKELY ALADÁR.

Ára 1 K 60 fill.

Mindazoknak kik «Toldi»-val és Arany János költészetével szeretettel foglalkoznak — és melyik deák ne foglalkozna velük? — melegen ajánlható házi olvasmányul Székely Aladárnak ez a tanulmánya. Nagy haszonnal járó olvasmány, melynek élvezete után csak annál jobban értjük és érezzük át «Toldi» szépségeit, Arany János költészetét.

Kapható a «Franklin-Társulat»-nál Budapesten és minden könyvkereskedésben.

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

TANULÓK LAPJA

A nmélt. vallás- és közoktatási miniszterium által 1896. május 26-án kelt 26808. sz. alatt, Budapest székesfőváros tanácsa által 1895. augusztus hó 20-án 7376. szám alatt ajánlott középiskolai ifjúsági hetilap.

ELŐFIZETÉSI ÁRAK:	FELELŐS SZERKESZTŐ	SZERKESZTŐSÉG ÉS KIADÓHIVATAL:
Negyed évre ... 2 kor. 40 fill.	GAAL MÓZES.	Budapest, IV. ker., Egyetem-utca 4. szám. Kéziratokat nem adunk vissza.
Fél évre ... 4 kor. 80 fill.		
Egész évre ... 9 kor. 60 fill.		
Megjelenik minden vasárnap.		Kiadja a Franklin-Társulat magyar irodalmi intézet és könyvnyomda.

Irányi Dániel emlékezete.

A budapesti kerepesi-úti temetőben emléket állítottak egy sir fölé, melyben Irányi Dánielnek a hamvai pihennek. Ehhez hasonló hirt manapság gyakran hallhatunk, mert a mai nemzedék kegyeletes, a mai társadalom adakozó és vannak számosan, a kik az emlékműveket meg tudják művészzel és ízléssel alkotni.

Az Irányi Dániel emlékeztetének fölelevenítésénél bennünk érzelmek támadnak, melyekkel be kell számolnunk és nem szabad azzal megelégednünk, hogy derék magyar ember volt, megérdemelte, hogy róla ne feledkezzenek meg.

Ki volt Irányi Dániel? Kimagasló nagy alakja talán a társadalomnak, miniszteri székben ült, s hazánk sorsát intézte, avagy korszakalkotó a magyar tudományosság terén? Nem. Irányi Dániel a magyar közéletnek mindvégig szeplőtelenül tiszta jellemű, páratlan becsületességű, elveit mindörökké törhetetlenül hű alakja volt. A negyvennyolczas mozgalmas időknél egyik lelkes ifjú bajnoka, a szabadságharcban katona, a később beköszöntött alkotmányos életben országgyűlési képviselő, a ki sem magas állásra nem vágyódott, sem megalkudni nem tudott. Férfiú volt a szó legnemesebb értelmében, államférfiú, a ki hivatását ideális tisztaságában fogta fel, kiről úgy barátai, mint politikai ellenfelei a legnagyobb tisztelettel és szeretettel beszéltek.

A történetíró hivatása, hogy működésének hatásáról hű képet fessen, nekünk, midőn megemlékezünk róla, önkénytelenül is a költő hivatása jut: dicsőítenünk kell Irányi Dániel jellemét.

Mert kristálytisza ez a jellem. A szív és elme csodálatos összhangja van benne. Ifjú korának lelkesedése, mely lángokban csap fel, szelid, me-

legítő tüzzé szelidül a férfiú korban, s nem hamvad ki az aggkorban sem. A független, szabad Magyarország rajongója volt ő ifjú korában, s ennek a híve maradt mindvégig. A politikai szereplést nem tekintette soha létrának, melyen magasra lehet feljutni, hirt és dicsőséget lehet szerezni; neki sem az egyikre, sem a másikra nem volt szüksége. Bekötött szemmel haladt végig életének ösvényén, s ha valami fájt az ő nemes szívének, az fájt csupán, hogy a küzdelmek harcában sokszor volt része kortársai hiúságának; hogy a hazaszeretet eszméjét csak a zászlókra írták, de nem a szívükbe.

A tiszta erkölcsnek hirdetője volt Irányi s hirdette ezt a maga példaadásával.

Ó, hányszor tántorodik meg lelkünk, ha csupa hangzatos szó, magamutogató hanyortogató üti meg fülünket, s megcsalhatkozunk azokban, kikről áradozva beszélünk egykoron. És keressük, folyton keressük a olyan embert, a kinek szavai és cselekedetei mindig összhangzásban vannak, keressük a nagyok és kicsinyek között.

Irányi Dániel emlékezete azért kedves és drága nekünk, mert az ember, az igaz ember szép példáját kerestük és megtaláltuk benne. Nem volt életének egyik mozzanatában sem hűtelen önmagához. Három nemzedék nevezhette őt kortársának: a forrongó és a szabadságért vérént ontó, az önkényuralom igáját néma fájdalommal nyögő és az újra felszabadult, melyre a béke idején az előrehaladás nagy munkája várt. Őt mindhárom nemzedék egyformán látta. A lelkes ifjúból tisztes aggastyán lett, s míg körülötte hullámozott az élet, szenvedélyek viharzottak fel és viharzottak el: ő nem ismert egyéb kötelességet, mint azt, hogy elveiért tovább küzdjön. Élete viszonyai sem változtak, kevés igénye volt, kevés vágya;

hasonlított azokhoz a nagy rómaiakhoz, kik a diktatori kardot az ekeszarvával cserélték fel. Szeretete sem változtatta soha a maga tárgyát: a hazát, a független Magyarországot ölelte változ-

IRÁNYI DÁNIEL SÍREMLÉKE KALLÓS EDÉTŐL,
A KEREPESI-ÚTI TEMETŐBEN.

hatatlan hévvel a szívére, s midőn az anyaföld porával vegyült el hamva: úgy összeillettek.

Kell, hogy az ilyen emberek emlékezete fennmaradjon, s tovább éljen közöttünk; kell, hogy lelkesítsen minket utódokat az *igazi ember* példája! Küzdvén az élettel, hadd töltsse el szívünket a kötelesség érzete, legyen ideális, nemes cél előttünk, legyenek elveink és meggyőződésünk, s ettől ne tántoritson el semmi mellékes gondolat. Szeressük nemzetünket, de ne nyilatkozzék az a szeretet hiú, üres áradásokban, hanem nyilatkozzék céltudatos, következetes cselekedetekben. Az emberek nagyságát ne keressük csak alkotásaikban és elért sikereikben, hanem törekvéseikben is.

Megjött az én kicsiny fecském.

Megjött az én kicsiny fecském,
Hű párjával szép kettecskén . . .
Ott repked az eresz alatt,
Hol fészke állt, épen maradt.

Kis szive annak úgy örül,
Vigan tekint meg körül . . .
Nincs semmi hija, meg van az;
Jó karban érte a tavasz.

Csevegve száli onnan felém,
Köze, hogy majd elérhetém,
Szárnyával is felém legyint:
«Nézd, itt vagyunk mi is megint!»

Nagy messze földről érkezénk,
Tenger feküdt zúgón közénk,
Zord szél hóval fődött tetőn
Állott élénk fenyegetőn.

De nem riaszta vissza már
Hó, szél, se zúgó tenger-ár,
Szálltunk magas, kék égbe fenn,
Hol nap sugárzik fényesen.

Ha rád viharzó tél borul,
Várjon csak lelked jámborul . . .
Kifújva mérgét elhal az
És jön nyomába szép tavasz.

Ha útat itt lenn elszorul,
Ne térj te vissza botorul;
Magasba fel! A hit mutat
A csüggedőnek más útat.

Mi tudjuk ezt — lásd, úgy van az,
Egyszer csak eljön a tavasz . . .
Fákon kihajt a száraz ág,
És felleljük a szebb hazát.

Dömény József.

POMPÉJI PUSZTULÁSA.

Bulwer regénye. Átdolgozta Gaal Mózes. 33

— Hahaha! . . . Nagyon szép! . . . Kitünő! . . . Felséges oltalmazó! . . . Atyailag gondoskodó törvény . . . hahaha! — és aztán eszméletlenül roskadt össze.

Arbaces fölemelte a földről, betette a gyaloghintóba, s a rabszolgák gyorsan elvitték. Jone rabnói ott maradtak és zokogtak.

XXXIII.

Nydia sorsa Arbaces házában. — Arbaces részvétet érez Glaukus iránt.

Nydia Arbaces házában volt. Az egyiptomi megtudta, hogy nem Julia, hanem a thesszáliai leány itatta meg Glaukus-szal a szörnyű hatású méregitalt. Annyira el volt a maga terveivel és gondolataival foglalva, hogy még az okát sem kutatta Nydia cselekedetének. Reá nézve csak az volt a fontos, hogy Nydia mindaddig, míg Glaukus sorsa eldől, az ő házában maradjon, onnan ki se mozdulhasson. A vak teremtés oly hatalmasnak tartotta az egyiptomit, hogy Glaukus megszabadítását bizton remélte tőle. Amde Arbaces félt a Nydia vallomásától, ösztönszerűleg érezte, hogy a vak leány, ha szabadon járhat-kelhet, módját ejti, hogy Glaukus érdekében mindent őszintén bevalljon, s akkor a vizsgálatnak új irányt ad, a gyilkosság bűnének gyanuja egészen megszűnik, s ki tudja minő váratlan fordulatot vehet az ügy. S ha napvilágra jön, hogy Julia tanácsadója ő volt, hogy a Vezuv boszorkányának ő adott az ital készítésére nemcsak utasítást, hanem szigorú parancsot: vége volna Arbaces nagy hírének és tekintélyének. Ezért kellett Arbacesnek mindent elkövetnie, hogy Glaukus magára vegye a gyilkosság bűnét.

Nydiának, ki a világról, a római törvényekről oly keveset vagy épen semmit sem tudott, sejtelve sem volt a veszélyről, mely Glaukus életét fenyegeti. Csak arra gondolt, hogy Glaukus nagy beteg, hogy az átkos ital elméjét megzavarta. Mit is tudhatott volna a boldogtalan vak leány a szenátus ítéletéről, a tömeg szivtelenségéről, az aréna vérrel itatott homokjáról, az oroszlán körmeiről, melyekkel az áldozatot szétépi. Csak azt érezte, hogy Glaukust, kit annyira szeretett, szerencsétlenné tette, hogy mindennek ő, csupán ő az oka.

— Gyermek! — mondá Arbaces a lába előtt esdeklő Nydiának — neked itt kell nálam ma-

radnod . . . Részvétellel vagyok irántad. A bűnös cselekedetet jóhiszeműleg követted el, ezért megbocsátok neked. Mindent megteszek, hogy annak balkövetkezményeit megakadályozzam. Maradj házamban egy-két napig, Glaukust pedig ki fogom gyógyítani a betegségéből.

Arbaces meg sem várta, hogy mit válaszol Nydia, ott hagyta őt a szobában, kívülről a reteszszel bezárta, s rabszolgájának megparancsolta, hogy a leányra vigyázzon.

Jonét is hatalmába kerítette. Az izgalmak csaknem örületbe ejtették a szegény leányt. Vad szenvedélyvel átkozta a sorsot, egyik végletből a másikba esett; könnyei zápor módra hullottak, majd kiapadtak, s halálos dermedtség, némaság váltotta fel a heves kitöréseket.

Arbaces hideg észszel mérlegelte a jövőt. Remélte, hogy Jone szívében az iránta táplált undort és emésztő gyűlöletet idővel vonzódás, sőt szeretet fogja felváltani, ha majd Glaukus elpusztul, ha nevéhez a gyilkosság szenyje tapad — el fogja őt Jone feledni; a gazdagság, fény, mellyel Arbaces körülveszi, a nyájas szó és gyöngédség nem lesznek reá hatástalanok.

Bármily körültekintő gondossággal szötte is terveit, állandó izgatottságnak és félelemnek a martaléka volt. Nem a *lelkismeret* furdalta, mert ez őt épen nem bántotta, de félt, hogy a titok valamely módon kipattan, s akkor vége mindennek. Epedezve várta, hogy lebonyolódjék az ügy, még látni akarta Glaukus végső vonaglását — aztán kincseivel és legdrágább kincsével, Jonéval el fog menni messze . . . messze Pompéjiből . . .

És álmódzott a büszke egyiptomi egy nagy, hatalmas birodalomról, melyet idegen világrészben, hova még a római hadsereg lábát nem tette, ő fog alapítani. Elterjeszti őseinek a vallását, lesz népének uralkodója és prófétája egy személyben. Álmódzott Arbaces királyi trónról, és mintegy előre látta lelke szemeivel, hogy Jone büszke lesz reá, s boldog az ő oldala mellett.

Ily gondolatokkal eltelve ment az első kihallgatásra. Glaukus beesett, halvány arca nem hatotta őt meg, de annál inkább meglepte a görög ifjú bátorsága, rettenthetetlensége. Valóban a zordon Arbacesnek részvét ébredt fel a szívében a hősi bátorságú Glaukus iránt. Elvégre nem volt immár oka arra, hogy Glaukust gyűlölje. Újtába eső akadálnak tekintette, a kit mindenáron el kellett háritania. Neki tökéletesen elég lett volna, ha Glaukus írásban adja a hamis vallomást, hogy ő volt Apicides gyilkosa, ez az

írás elidegenítette volna Glaukustól Jone szívét — úgy gondolta Arbaces — s akkor aztán, ha életben marad is, Arbacesnek nincsen oka tőle félnie. Bizonyára mindent elkövetett volna, hogy a haláltól megmentse.

Arbaces a törvényszék előtt látszólag kellelenül emelte a vádat Glaukus ellen, de titokban papjait reá uszította a népre, hogy annak szenvedélyét Isis papjának gyilkosa ellen felkavarja.

Fölkereste Juliát is. Értésére adta, hogy a bűvös italt, melyet a boszorkánytól kapott, nem ő, hanem Nydia adta be Glaukusnak. Ezt pedig azért tette, hogy Juliát esetleg a lelkiismeret szava valamelyes meggondolatlan vallomásra ne készítse, a mi szintén kellemetlen lett volna Arbacesre nézve. No de ettől nem kellett félnie, mert az üres szívű Juliát nem nagyon sújtotta le Glaukus szerencsétlensége. A hiú leány nagyon boldog volt annak a tudatában, hogy vetélytársa, Jone, szerencsétlen, azzal meg éppen nem törődött, hogy mi vár Glaukusra.

Arbaces nyugodtan távozott haza. A körülmények mind kedvezőek voltak reá nézve, s mind kétségbeesztők Glaukusra.

XXXIV.

Nydia, mint bűbájos.

Nydia várta, hogy Arbaces visszatérjen. Egyik óra a másik után múlt el, s a vak leánynak végtelenül hosszú volt a várakozás. Kiterjesztette két karját és lassan, óvatosan körültaogatózott a szobában. Ajtót keresett, hogy kimenjen. Az ajtót megtalálta, de az be volt zárva. Elkezdett szilaj, vad haraggal kiáltozni. A tehetetlenség és kétségbeesés még fokozta hangjának az erejét.

— Mit akarsz, leány? — kérdezte tőle a rabszolga, kinek őrizetére Arbaces a foglyot bizta — talán csak nem csipett meg valami skorpió, hogy ekkora lármát ütsz? Vagy azt hiszed, hogy nekünk nem esik jól a csönd.

— Hol van a gazdád? . . . Miért zárt be engemet ide? . . . Eressz ki!

— Ugyancsak rosszul kérdésekkel okvetetlenkedel. Reám parancsolt, hogy zárjalak be, én bezártalak és ott maradsz mindaddig, míg ő szabadon nem bocsát. Ki nem eresztelek, de ha éhes vagy szomjas vagy, szólj, enned-innod adhatok.

— Mit akarhat tőlem a rettenetes Arbaces? . . . Miért kárhoztatott fogságra? . . . Én, nyomorult féreg, nem árthatok neki.

— Mit tudom én! . . . Ide hozott, s bezárt. Itt van az úrnőd is a mi házunkban.

— Jone?

— Úgy van, szegény leány, ő is fogoly, s neki sem tetszik a fogság valami különösen. De Arbaces parancsol neki, mert ő a gyámja.

— Vezess engem Jonéhoz!

— Nem lehet. Jone beteg. Magánkívül van a haragtól és boszúságtól. Különben sem adott reá Arbaces engedélyt. Arbaces parancsol, s én engedelmeskedem.

— Mi károd lehet abból, ha engem Jonéhoz vezetsz?

— Azt sem tudom. De ha unod magad, itt vagyok én. Beszéljünk. Te, a mint hallottam, thesszáliai vagy . . . mondd csak, nem tudsz jósolni, jósolj nekem! Az idő hamarabb eltelik.

— Ne bánts engem, vagy ha már beszélgetni óhajtasz, mondd el, mit hallottál Glaukus állapotáról?

— A gazdám a tárgyalásra ment. Glaukus lakolni fog.

— Miért?

— Azért, hogy Apücidest, Isis papját megölte. Nydia homlokához szoritotta a kezét és felkiáltott:

— Mintha már hallottam volna erről valamit, de nem értettem. Kinek lesz bátorsága arra, hogy Glaukusnak csak egy hajaszálát is megörbítse.

— Azt hiszem, hogy az oroszlának lesz rá bátorsága.

— Az istenek óvják meg őt! . . . Miket beszélsz te itt össze-vissza?

— Azt, hogy Glaukus-szal az oroszlán vagy a tigris körmei fognak végezni, ha kisül a gyilkosság.

Nydia szivettépő sikoltással vetette magát a rabszolga lába elé:

— Mondd, hogy csak tréfálsz! . . . Mondd, hogy nem igaz, a mivel rémitgettél — mondd! . . . mondd!

— Hitemre, gyermek, én nem ismerem a törvényeket, lehet, hogy az emberek többet mondanak, mint kellene. De Arbaces a vádló, s a nép lázong, hogy a gyilkost meg kell büntetni, az amphitheatrumban áldozatra van szükség . . . De miért aggaszt téged a görög úrnak a sorsa?

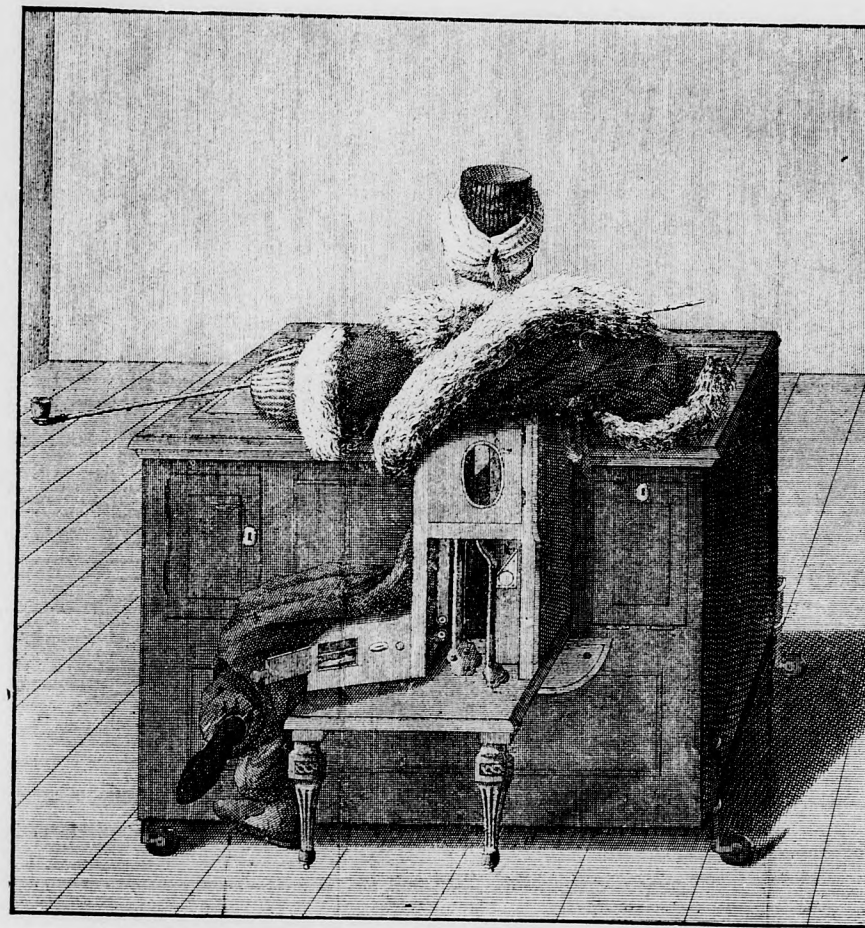
— Hálával tartozom neki! . . . Te nem tudod, hogy mi fog történni? . . . Arbaces a vádlója! . . . Iszonyú végzet! . . . És a nép! . . . a nép! Ha látják az ő arczát, nem fogják bántani.

Nydia összehúzódott a padlón és mig könyei zápor módra folytak, gondolataiba mélyedt.

A rabszolga hiába igyekezett őt vigasztalni, nem felelt egy kérdésére sem.

Nydia egyedül maradt újra a szobában. Zilált gondolatait igyekezett rendbeszedni. Arbaces bezárta őt, miért tette? . . . Bizonyára félt attól, hogy használhat Glaukusnak. Törbe csalták, hogy Glaukust hamarabb pusztíthassák el. Meg kell szabadulnia. De miként, de hogy? Mentő gondolatul ötlött eszébe, hogy a rabszolga kérdezte tőle:

magamnak. Mondd meg legalább azt, hogy mikor kapok egyszerre annyi pénzt a kezembe, hogy kiválthassam magamat, ha ugyan az egyiptomi önkényt nem bocsát szabadon, mert néha szokatlanul nagylelkű. No meg azt is szeretném tudni, hogy fogok-e én valaha olyan szép kis illatszeres boltot nyitni, mint a minő a piacon van. Igen kedvemre való foglalkozás lenne az illatszerkereskedés.

A SAKKJÁTSZÓ GÉP A JÁTÉK MEGKEZDÉSE ELŐTT, HÁTULRÓL NÉZVE.

tud-e jósolni. A rabszolgák babonásak — hátha e réven megmenekülhetne?

Mikor Sosia, a rabszolga másnap újra bejött Nydiához, hogy enni- meg innivalót hozzon neki, a vak leány reá terelte a beszélgetést a jövőmondásra.

— Csak éjjeli órán lehet a jövőbe látni, a démonokat előhívni . . . Jer hát ma éjjel hozzám, Sosia. Mit is szeretnél megtudni?

— Polluxra mondom, szeretnék annyit tudni, mint a gazdám; de hát azt úgyis hiába kívánom

— A jövőmondásnak sokféle módját ismerem — mondá Nydia. — Elsőben is van a *lithomanteia* vagyis a *beszélő kő*, felel gyermekhangon a fölvetett kérdésekre, de a beszélő kő nagyon drága, azt nem szerezhethünk. Aztán van a *gastromanteia*, a démon alakokat vet a víz tükrére, s ezek az alakok mondják meg a jövődőt. Csakhogy ehhez is különös alakú üvegpalaczkokra volna szükségünk — legjobb lesz, ha a *levegő szelleméhez* fordulunk —

(Folytatása következik.)

Kempelen Farkas sakkozó-gépe.*

Kempelen Farkas (1734—1804.), a világ egyik legnagyobb mechanikus elméje volt. Beszélő és sakkozó gép-embereivel bámulatba ejtette a világot. Sakkozó-gépjét a «Magyar Hirmondó» 1782-dik évfolyama a következőkben ismerteti:

Kempelen Farkas két nevezetes találmánya. Tek. Kempelen Farkas K. M. Udvari Kamarabéli Tanács Úr, kétnevezetes Találmányjaival, melyeknek híre egész Európában elterjedett, s nézésére avagy láthatása óhajására már sokakat fel-indított, Ő Felsége Kegyelmes engedelmével melletts külső országokra, nevezetesen Francia és Anglia országok Székes fő-városaiba megindult. Az emlegett igen elmés és mesterséges találmányoknak egygyike, ama magábann akar-kivel Sachot játszó alkotvány, melly két asztalkából és egygy Török öltözetű ember képéből áll. Ez a faragott ember képe azon asztalnál ülven, a mellyen a Sach-tábla vagy, sokféle kerek, rúgó és emelő rudatskák erejével maga magábann a kezét fel-emeli, leereszti, az újjait össze-tészi, s meg kifeszíti, a játéknak igaz rendi szerént a követskéket ki-vészi, le-tészi, s akképen rakosgatja, hogy az ellene játszó Személy tellyességgel meg nem tsalhatja, de egygy könnyen meg-se győzheti. Mind ezen mozgásokat pedig, mint afféle leg-jobb játékos, olly gyorsasággal folytatja. Jóllehet pedig az alkotója körülötte álldogál, néha egygy két lépésnyire távozik, a másik asztalkán lévő ládatskába belé tekintget, és a kéz mozgásaira való rúgókat fel-tekeri; még sem lehetett mind ez ideig ennek azzal való legkisebb közlését is észrevenni, avagy azon ember-kép rendes mozgásainak okait feltalálni; ámbár sokszor 20-nál is többen voltak jelen, a kik mind ezekre szorgosan vigyáztak. Valamelly alattomban való tsalárdságot sem lehet gyanítani, mivel minden belső és külső készüléit megszokta a nézőknek mutogatni. Rövid szókkal: ha a folyvást játszást számba nem vesszük is; maga az emberi kéz mozgásainak kitsinálása egygy valóságos remekmunkája az alkotó-tudománynak, Mechanikának. A másik tsinálmány, az emberi szózatot valamelly Klavikordium forma eszköznek illette utánn érthetőképpen követő faragott ember-fő, melly-és valaminthogy a szóllásra tartozó inaknak és tagoknak mélységes tudományja szerént

* Mutatvány dr. Hankó Vilmos: «Régi magyar tudósok, tudós eszközök és találmányok» című könyvéből.

vagyon készítve, szintén úgy a szózat mi voltának legalmatosabb magyará-zója. (Magyar Hirmondó 1782. évfolyam 718—749. lap.)

Angliából jövő Levelekből örömmel olvassuk, hogy azon Magyar Udvari Kamara Tanácsosa, Kempelen Úr, a' ki, a' mint a' Magyar Haza tudja, F. Urunk engedelmével, azon tudva lévő Mesterséges Machinájával, Országokat látogatni ment, mostan Londonban tartózkodik, és hogy Angliának Nagygyai s' Tudóssai nem tsak helyben hagyják, hanem tsudállják-is Mesterséges Találmányát; tudom, hogy az ollyan Filosofus Úrnak, mint Kempelen Úr, jobban tettzik az, ha egy Anglia betsüli és tsudállja, mintha a' többi egész Világ az égig magasztalhatná. (Magyar Hirmondó 1784. évfolyam 301. lap.)

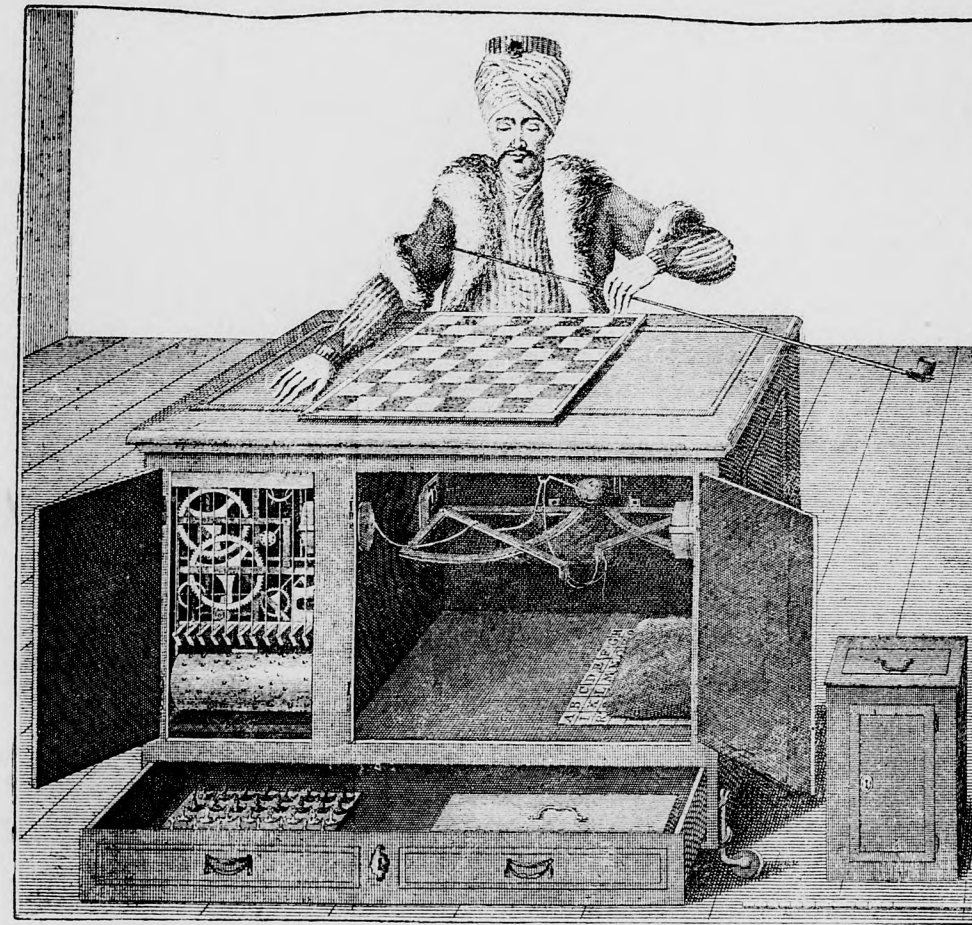
A sakkozó masináról sok érdekes részletet olvasunk Tóth Béla «Mendemondák» című kitűnő könyvében.

«A világhírű gépet — mondja a többek között Tóth Béla — Kempelen Farkas 1770-ben mutatta be először a bécsi udvar előtt, aztán nyilvánosan is. A szenzáció leirhatatlan volt és Kempelent unszolták, hogy induljon gépével európai körútra. Most következik a dolog történetében egy nevezetes momentum. Kempelen egyszerre azzal a hírrel lepte meg Bécsset, hogy az automata tönkrement, eltörött és nem tud többé játszani; és automatájával együtt visszatért szülővárosába Pozsonyba.

Mi lehetett ennek az oka? Sokan azt hiszik, hogy az előkelő állású és nagy tudományú Kempelen maga is megijedt az Európára szóló zajtól, melyet mechanikai tréfája keltett; és igyekezett végét vetni a lármának. Vagy talán félt, hogy a masina titka előbb-utóbb kiderül. (A masina csodálatos munkáját csak úgy magyarázhatjuk meg, ha felteszszük, hogy benne ember volt elrejtve. Ez az ember látta a sakk-táblát, és keze a török karjában volt). Mikor Pál orosz nagyherceg a feleségével gróf Nord név alatt Bécsben járt, II. József császár megüzente Kempelennek Pozsonyba, hogy a fejedelmi vendégek látni akarják a sakk-automatát: tehát haladéktalanul jelenjék meg a masinával az udvarnál. Kempelen öt hét alatt helyreállította a gépet s a török basa gálában jelent meg a magas uraságok előtt, a kik nem tudtak betelni bámulásával. Ekkor azután II. József császár maga unszolta Kempelent, hogy a csodálatos szerkezetet európai körútra vigye. Kempelen beteges volt, s csak két év múlva, 1783-ban indult el; de ekkor is igen nehezen

szánta magát az útra, másra akarta bizni az automata igazgatását. Végre mégis maga ment el vándorolni a török basával. Megfordult Berlinben, Pétervárott, Párisban, Londonban. Berlinbe maga Nagy Frigyes, a szenvedélyes sakkjátszó, hívta Kempelent. Az automata megverte a királyt is, kinek bámulata most csak fokozódott, és végre nagy summát kínált, hogy a titkot megtudja. Mondják, az egész magyarázat egy percig tar-

mester fia, Kempelen Károly udvari fogalmazó birtokába jutott. Egykorú lapok irták, hogy a fiatal Kempelen alkalmasint el fogja adni, hogy a csodálatos mechanikai játékszer, mint a boldogult nevezni szokta, a közönség mulattatásának, egyedüli rendeltetésének szentelje. Ez csakugyan be is következett, mert Kempelen Károly az automatát nemsokára eladta Maelzel Lénárdnak, a híres mechanikusnak, a metronom feltalálójának.

A SAKKJÁTSZÓ GÉP A JÁTÉK MEGKEZDÉSE ELŐTT, ELÜLRŐL NÉZVE.

tott, s akkor Nagy Frigyes nevetve jött ki a szóból: «Ezt a gyermek is azonnal megfajthatná». De a dologról soha sem beszélt, mert Kempelennek hallgatást ígért; és különben is restelte, hogy misztifikálták.

Párisban Bouillon herceggel játszott az automata s mikor már-már megverte ezt a híres sakkjátszót, szántszándékkal hibás húzásokat tett. Ekkor a herceg fölkelte. «A török engem ember-ségből hagy nyerni», mondta és távozott.

Bizonyos, hogy Kempelen halála után a gép a

A regensburgi születésű Maelzel bécsi udvari mechanikus volt és maga is foglalkozott automaták készítésével. E század elején világhírű volt panharmonikon nevű nagy zenélő gépe, melyben negyvenkét életnagyságú automata játszott különféle hangszereket. Ezt a különös orkesztrumot Maelzel 1807-ben Párisban mutatta be, aztán észak-amerikai vállalkozóknak adta el, állítólag fél millió dollárért.

Kempelen sakk-gépe már a Maelzel birtokában volt, mikor Schönbrunnban Napoleonnal játszott.

Az automatát elhelyezték a szalon közepén s a császár leült vele szemben. A nézők három-négy lábnyi távolságban állottak és képzelték, hogy kíváncsian várták a történendőket. Napoleon hármát-négyet húzott annak rendje és módja szerint, aztán egy hibás lépést tett a huszárral. Az automata nagy komolyan visszatette a helyére a figurát, majd maga húzott. A császár most megint hamisat lépett; az automata ismét visszatette a figurát; de mikor Napoleon harmadszor is vétett a játék törvényei ellen, az automata az összes figurákat lesöpörte a tábláról. Ekkor a császár mosolyogva távozott, s úgy látszott, örült, hogy még egy automatát is sikerült kihoznia a sodrából.

A tizes évek elején Eugène de Beauharnais, Napoleon mostoha fia, Münchenbe hívatta Maelzel az automatával együtt. A török basa itt is méltó volt régi hírnevéhez. A legyőzött Beauharnais harmincezer frankot kínált Maelzelnek a gépért s a titokért. Megkapta mindkettőt s kiábrándult, mint Nagy Frigyes.

1812-ben a basa a milánói Villa Bonaparteban volt. Utóbb Beauharnais visszaadta az automatát Maelzelnek, ki 1819—20-ban Páris és Londont látogatta meg vele. A gép játszott XVIII. Lajos és IV. György angol királylyal is. Mindkettőt megverte.

De most már annyira nyílt volt a szekrénybe bújtatott ember titka, hogy még azt is tudták: ki igazgatja az automatát. A Kempelen famulusainak kiléte soha sem derült ki; Maelzerről azonban a verebek is csiripelték, hogy szolgálatában, míg francia földön járt, hol Boncourt, a jeles sakkjátzó, hol Alexandre, hol Mouret volt. Angliában a híres Lewis dirigálta a gépet, majd egy elzászi sakkmeister, ki az automatával Amerikába is elment. Mert Maelzel később Amerikába vitte a török basát, alkalmasint az említett panharmonikon automata-csoporttal egyszerre. Ott a masinát eladta egy Croizier nevű belleillei (Illinois) mechanikusnak, kinek házában 1844-ben még látták a világhírű török basát. Azóta nyoma veszett.*

Maradandó becsű azonban *Kempelen beszélőgépe* s a reá vonatkozó fiziológiai tanulmány. Ez a beszélőgép tökéletesebb volt a Kratzensteinénál, ki 1776-ban gépével a szt.-pétervári akadémiánál díjat nyert. Brücke, a fiziológiai

* Tóth Béla: Mendemondák. Budapest. Az Athenaeum R. Társulat kiadása. 1896.

hangtan újabb megalapítója így nyilatkozik Kempelen találmányáról: Kempelen fiziológiai hangtant hagyott reánk, a mely, az igaz, hogy később itt-ott kiegészített és néha javított, de a mely oly szilárdul volt megalapítva, hogy valamennyi későbbi kutatásoknak eddig is szolgáltatta, ezután is fogja szolgáltani a legbiztosabb alapépitményt.*

Kempelen vezette a budai várpalota építését, ő volt tervezője a schönbrunni szökőkútnak is.

«A Császári K. mulató kert Schönbrunnban most két jeles *vízszóltató alkotványokkal* ékeskedik — írja a M. Hirmondó — mellyek annak dízét jóval öregbitik. Ezek a Mechanika tudományjáról híres nevezetes Hazánkfiának, a Cs. K. M. Udvari Kamara Tanácsosának, Kempelen Farkas úrnak találmányjai, s nem csak a szemnek és elmének gyönyörködtetésére szolgálnak, hanem nagy hasznot is hajthatnak, mind a különb-külömbféle malmok és hámorok körül, mint pedig különösen a bányákban megkívántatott alkotványok körül».

A Ferencz-esatorna építésénél, mint a Magyar Kurirban olvassuk — Kempelen udvari Tanácsos úr által találtatott és készített, *lúzzal és párával dolgozó vízmerülő alkotmánygyal* próbát tétetvén, ezen vízi tsatornát készítő társaságnak igazgatója Gr. Aponyi Úr, tellyes meg elégedéssel tapasztalta annak hasznos voltát.

VASÁRNAPI EMLÉKEK.

Falusi történet.

7

A biró vallatóra is fogta Bertók eltávozása után Juliskát.

— Aztán mondd csak, édes madárkám, ahogy sem szívelheted Bertókot. Mert úgy vettem észre, hogy idegenkedtél tőle.

— Édes apám, én arról nem tehetek. Akarnám, hogy másképpen legyen, de nehezen megy. Bertók jó ember tudom.

— És nagyon szorgalmas, életre való, van tisztessége, és édes anyád is kedveli.

— Nem tehetek róla! . . . Nem tehetek róla!

— No . . . no, hiszen azért ne sirj, Juliskám! . . .

De lásd, az évek elmúlnak, mi is mind öregebbek, mind gyengébbek leszünk . . . Te vagy a mi egyetlen örömünk.

— És én mindent édes örömmel dolgozom, ki-

* Szily Kálmán: Magyar természettudósok száz évvel ezelőtt. Természettudományi Közlöny. 1888.

megyek a mezőre, elvégzem a ház dolgát, jókedvű leszek, csak örömet szerezzek édes apáméknak.

Juliska reáborult édes apjának a vállára, átölelte a nyakát és csókolta, csókolta . . .

Messze idegenben a kert vadkörtefája ebben a

voltak, s a búcsúzó nap alkonyat táján még egyszer végig simogatta a fákat, az összezsugorodott levelek a gyöngye széltől rezegtek, mint a kis álmos gyermekek, a kik oda húzódnak anyjuk meleg keblére.

Bertók mindennap reménykedett, hogy Juliska apja meghozza neki a jó hírt, de a jó hír késett.

A SAKKJÁTSZÓ GÉP JÁTÉK KÖZBEN.

pillanatban igen-igen szép meséket susogtatott. De vajjon Ferkó hallotta-e?

IX.*

«Meggyógyulnék!»

Őszre járt az idő.

A mezőről betakarítottak a falusiak mindent. A kukorica kórókat is lemetszették, csak tors maradt ott, s a tehén csordát odahajtották. A legelőben úszott az ökörnyál, s a reggelek ködösek

Bertók elvesztette a reményét, s még a lázas, sietős munka sem tudta vele feledtetni, hogy ime mégis van valami a világon, a mi neki nem akar sikerülni. Mind sápadtabb lett az arca, s minél inkább erőlködött, hogy az arca pirosabb, a karja izmosabb legyen, annál inkább érezte, hogy hiába való, minden hiába való.

Egy idő óta gyakran jutott az eszébe az apja. Milyen erős ember volt, s mégis milyen hamar elpusztult.

Kimélni fogja magát, — gondolta magában — hozatott a városból egy fiatal kereskedő-segédet, azt állította be a boltba. Pihenni akart. Ezentúl egész vasárnap pihent.

És várta, várta a biztató feleletet.

Addig várta, a míg belebetegedett a várakozásba. Láz kinozta. Iszonyú a forróság, mely reggeltől késő éjfélig sorvasztja a testet.

Az anyja, a szegény öreg asszony, a ki éjjel-nappal mellette volt, csaknem kétségbeesett.

Bertók lázas álmában beszélt.

Honnan szedte ezeket az álmokat?

— Adjatok nekem is abból a szép eperből? . . . Miért eszitek meg csak ti ketten, hiszen én is fáradtam, a míg az erdőszélén szedtük . . . Jövő vasárnap nem játszom veletek . . .

Ha aztán lázas álmából felriadt, csodálkozva nézett anyjára, s kérdezte tőle:

— Nem volt senki itt, anyám?

— Nem, fiam, senki sem volt itt. Nem fáj valamid?

— Semmim! Érezem, hogy nemsokára meggyógyulok. A fejem egy kissé nehéz.

— Kinyissam az ablakot?

— Jó lesz anyám!

Épen harangoztak a templomba.

Szépen csengett a harang. Sok-sok esztendővel ezelőtt esengett még ilyen szépen, mikor ő és Juliska, meg Ferkó — igen, igen Ferkó is velök volt — mentek a templomba.

— Anyám, rossz gyermek voltam én kicsiny koromban? — kérde félénken, kíváncsian.

— Te voltál a legjobb a világon. Mindig szófogadó, mindig szorgalmas. A tanító úr azt mondta, hogy belőled derék értelmes ember lesz.

Bertók behúnyta a szemét, elszenderedett. A harangok bűgása-kongása altatta el. Talán álmodott is, szépet álmodott, mert mosolygott.

Mikor fölébredt, megfogta anyjának a kezét, közelebb vonta s így szólott:

— Anyám, menjen el Juliskáékhoz, s mondja meg . . . szépen mondja . . . kérje, jöjjön el ide . . . ha ő ide jön, s azt mondja nekem, hogy nem haragszik reám, én meg fogok gyógyulni . . . Ezt mondja meg!

Az édes anya bölintott a fejével, megsimogatta fiának a forró kezét, s ment a bírókhoz.

Nehéz szívvvel ment. Ő már tudta, hogy Juliska nem fog soha az ő szegény Bertókjának a hitves-társa lenni. A kinek a szívében hajlandóság van, az magától jön, azt nem kell hivatni.

A faluban elterjedt már a hire annak, hogy

Bertók nagy beteg. A doktor elmondotta a patikáriusnak, a patikában akkor volt Cseresné, Cseresné pedig mire a falu végére ért, hol a zsellérházban lakott, már fel is adta szegény boltos Bertóknak az utolsó kenetet, meg is kondította a lélekharangot, el is temette, el is siratta.

Faluhelyt az emberek inkább törődnek egymással, mint a nagy városokban. Jól esik, ha kipanaszolják keserveiket, mert azt hiszik, hogy attól megkönnyebbülnek.

Juliska is hallott a Bertók betegségéről, de azért mégis erősen megdöbbsent, mikor a Bertók anyja zokogva kérte, hogy menjen el és vigasztalja meg.

— Egy árva szócskával megmenthetnéd őt! . . . Egy jó szócskával! Ő maga mondotta, hogy meggyógyul a szavadtól.

Juliska szívére szorította a kezét, s az arca olyan sápadt lett, mint a fehérített vászon.

Szó nélkül felkötötte fejére a kendőt, s ment, hogy megvigasztalja a beteget. Ez felebaráti kötelesség, ez a jó Istennek a parancsolatja.

Útközben mind azon töprengett, hogy mit mondjon.

A megszorodott anya minden szavában áldotta az ő jó szívet. Elmesélte, hogy Bertók lázas álmában beszél az eperrel, a kápolna-dombról, épen úgy, mint kis gyermek korában.

Erre aztán még nehezebb lett a leány szíve.

(Vége következik.)

A TUDOMÁNY HŐSE.

Kőrösi Csoma Sándor élete. Irta Jancsó Benedek. 7

E körülmény tudása nagyon fontos, mert egy téves hitet dönt meg, melyet báró Eötvös emlékbeszédének egy báró Huegel után tett nyilatkozata alapján egészen Duka Tivadar legutóbb megjelent terjedelmes életrajzáig az irodalom feltétlenül vallott. Báró Eötvös emlékbeszédében ugyanis erre vonatkozóan azt mondja: «Midőn most Calcuttában fáradságának eredményeit más tudósokkal közlé s tőlük hallá, hogy e nyelv, melynek megtanulására ő férfi erejének legjobb részét szentelte, a sanskritnak csak romlott dialektusa, midőn meggyőződött, hogy azt, miért ő annyit szenvedett, sokkal könnyebben érthette volna el: szívet leírhatatlan fájdalom tölté s az erős férfiút, ki annyi szenvedéseket nyugodtan s panasz nélkül elbirt, e meggyőződés beteggá tette». Hogy Csomán e csalódás meg nem eshetett, azt legjobban bizonyítja a fennebb elbeszélt körülmény, azon-

kívül már az is, hogy pater Giorgi megmondja az *Alphabeticum Tibetanum*-ban, hogy a tibeti nyelv nem romlott dialektusa a sanskritnak, hanem önálló s inkább a kínai nyelvhez tartozó nyelv és hogy már 1823-ban tudva volt előtte a sanskrit és a tibeti nyelv között való különbség, hogy már ez időben ismerete volt a sanskrit nyelv szerkezetét, ha mestere nem is volt e nyelvnek.

VIII.

Az angolok gyanakodása.

Miután a Ladakban való további tartózkodás fölösleges volt, az 1824. év telét a lámával Sultanporeban, Kulu tartomány egyik városában szándékozott tölteni, hogy ottan az angol-tibeti szótár összeállítására szükséges anyagot rendezze. A lámát azonban elutazásában magán dolgai hátráltatták s azért azt tanácsolta Csomának, hogy mielőtt a téli évszak beállana s a hófuvatagok a Kuluba vivő szoros utakat elzárnák, induljon el. Csoma el is indult és csakhamar megérkezett Sultanporeba, de itt sem maradt sokáig, mert a láma nem jött utána. Sultanporeból Mendin, Suktén és Belasporén át november 20-dikán megérkezett Szabathuba.

Tulajdonképen csak Szabathuban lépett a britt birodalom területére, addig csak olyan tartományokban járt-kelt, melyek vagy egészen függetlenek voltak az angol hatalomtól, vagy csak félig-meddig voltak függő viszonyban vele, ez okból rögtön jelentkezett a szabathubeli angol parancsnokságnál, Kennedy századosnál és átadta a Moorcrofttól hozott ajánló levelet. Ez ajánló levélben Moorcroft értesíti Kennedyt Csoma terveiről, szándékáról s arról, a mi köztük történt. Bár Moorcroft Csoma jelleméről és megbízhatóságáról e levélben a következő szép szavakkal tesz tanúbizonyosságot: «Ezt az urat én nyolcz hónap lefolyása alatt a legbizalmasabb körülmények között tanultam megismerni s a legföltétlenebb tanúbizonyosságot adhatok tiszta jelleme, eszélyessége és tudományügye iránt való odaadása felől, mely ha teljesen magmagyaraztatnék, fölöle sokan úgy vélekednének, hogy az entusiasmus határáig ér». — Kennedy százados még sem merte a maga fejétől útnak engedni Tibet felé, hova a zanskari lámával szándékozott volt menni. Rögtön jelentést tett az Umballahban székelő előljáróság-hoz, utasítást kérve Csoma tervezett mozdulatai iránt. Levelére az volt a válasz, hogy tartóztassa fel addig, míg ügyében a főkörmányzó Delhiben

levő ügyvivőjétől további rendelet érkezik. E levélváltás után csakhamar december 24-én lord Amherst főkörmányzó Calcuttaból egy rendeletet küldött Kennedynak, hogy szólítsa fel Csomát kimerítő jelentéstételre önmagáról, terveiről s más egyéb köztülményeiről s e jelentést aztán terjessze fel további eljárás végett.

Kennedy a főkörmányzó rendeletét közölte Csomával, ki 1825. január 28-ról kelt és Kennedyhez címzett levelében e kívánalomnak bő részletességgel eleget is tett. E levélből Calcuttában teljesen tájékozódhattak Kőrösi egyéniségéről, tanulmányairól, eddigi utazásairól és ezután való szándékairól.

E letartóztatás Kőrösi érzékeny és finom lelkületét rendkívül kellemetlenül érintette még pedig két okból: először is azt gondolta, hogy neve és törekvése Calcuttában nem lesz ismeretlen, hisz Moorcroft még 1823. április havában írt a Calcuttai «*Ázsiai Társaság*» (Asiatic Society) titkári hivatalának, hogy bizonyos nagy fontosságú könyveket küldjön meg Csomának és ő viszont kezeírásával ígerte meg, hogy szorgalmasan fogja folytatni kutatásait a tibeti irodalom terén. Úgy érezte most, mintha róla az angolok tudomást se akarnának venni s a mellőztetés érzete, melyet nevének és törekvéseinek Calcuttában való ismeretlenségéből következett, kimondhatatlanul fájt lelkének. Másodszor attól tartott, hogy az angolok féltékenysége meg fogja akadályozni, hogy Tibetbe bejuthasson.

Ennek az aggodalomnak és fájdalomnak hangja csendül meg levele végső szakaszában, de azért meggondolva, hogy érette eddigelé mit tettek az angolok, visszatér lelkébe a bizalom és a remény. Mintha csak sejtené, hogy jövőjének támaszai az angolok lesznek, kifejti életének tervét s annak érdekében rábeszélővé és izgatóvá válik hangja: «A mi pedig a jövőt illeti és azon célpontot, hova utazásaimat s kutatásaimat vinni óhajtom: csak azon megjegyzést bátorkodom tenni, hogy a polgárosult és tudományos világ már is sokkal adósa Nagy Britanniának hasznos felfedezésekért és találmányokért úgy a műszaki, mint a szorosan vett tudományos téren eszközölt előhaladásért. Ázsiában még mindig létezik egy nagy *terra incognita* (ismeretlen föld) a keleti irodalom szempontjából. Ha a calcuttai *Ázsiai Társaság* (Asiatic Society) feladatául tűzné ki magának ezen *terra incognita* felderítését: miután a mult négy éven keresztül, melyet ázsiai utazásomban tölték, mindennapi szükségem fedezését ugys egyedül a

britt nagylelkűségének köszönhetem, szerencsésnek érzésem magamat, ha a nevezett társaságot akép szolgálhatnám, hogy kutatásaim első eredményét neki terjesztem be.» Van ebben a hangban valami mélyen jellemző, valami a próféta esüggelni nem tudó lelkesedésére és élőhitére emlékeztető.

Kennedy e levelet azonnal elküldötte rendeltetése helyére Calcuttába és Csoma továbbra is Szabathuban maradt letartóztatva ugyan, de mint levelében maga is elismerte, szives és jóindulatú bánásmódban részesítve. Letartóztatásának oka ama gyanú volt, melylyel az angol hatóságok minden előttük ismeretlen európai utazó ellen viseltettek. Az angoloknak meg volt a maguk oka e gyanakodásra, mert az orosz hatalmi terjeszkedés éjszakról már ez időben komolyan kezdette fenyegetni az angol érdekeket Indiában. Az indiai hatóságok nagyon jól tudták, hogy az orosz politika egyik főszekőze az angolok ellen való fölbujtása ama népeknek, kiknek rokonszenvét az angoloknak érdekükben állott megtartani, vagy biztosítani. Hogy az angolok ez irányú aggodalmi korántsem voltak fölöslegesek, annak kétségbevonhatatlan bizonyítéka volt a többi között amaz elfogott levél is, melyet *Aga Mahadi Ra-faeltől* az orosz czár küldött *Ranjit Sing*-nek, *Ponjab* hatalmas fejedelmének s a melyet épen Kőrösi Csoma fordított Mooreroft kívánatára perzsből latinra.

IX.

Újabb tanulmányai.

A nagy távolság, mely Calcutta és Szabathu között van, valamint más egyéb gátló körülmények miatt, melyek az ily természetű levelezésekkel ez időben Indiában együtt jártak, az említett jelentésre a válasz csak május elején érkezett meg Szabathuba. Kennedy azonnal közölte Csomával, ki meglepetve, de egyszersmint örömmel is hallotta, hogy az indiai kormány számára havonként 50 rupiát utalványozott azért, hogy megkezdett tibeti tanulmányait továbbra és szorgalmasan és sikerrel folytathassa.

Alig vette kezébe a kormány rendeletét, sajátágosan gyöngéd és finom lelkiismeretével rögtön kötelességének ismerte, hogy terjedelmes jelentésben adjon számot eddig folytatott tibeti tanulmányainak eredményéről, s terveiről, melyeket e tanulmányok tekintetében ezentul követni fog. E jelentését 1825 május 6-ról keltezve újból Kennedyhez intézi, ki azt Calcuttába küldötte illetékos

helyére. A terjedelmes jelentés bő kivonatát még ez évben közölte a calcuttai *«Oriental Magazin»*.

E jelentés rendkívül fontos, nemesak azért, mert első kísérlete Kőrösinek a tibetistika akkor még teljesen ismeretlen mezején, hanem azért is, mert határozott világot vet arra, hogy mi indította a tibeti nyelv és irodalom tanulmányozására és megezáfolja azt a tévhitet, hogy a tibetiben a magyar nyelv rokonát vagy épen ősnyelvét kereste volna. E levélből kitűnik, hogy két ok birta erre. Egyik az erkölcsi: nemes szívének, finom becsületérzésének ama törekvése, hogy leróhassa a hálát amaz élvezett jótéteményekért, melyekben a britt nagylelkűség részesítette. A másik a tudományos: az a nemes becsvágy, hogy ez által kulesot adhat Európa tudósainak a kezébe egy valóban terra incognita megismerésére és az a vágy, hogy e tanulmányok segítségével világot derítsen őseink homályos történetére. Azt hitte ugyanis, hogy teljes jártasságot szerezve a tibeti irodalomban és tudományosságban, eljuthat Tibet fővárosába, Sassába és ott majd a Dalai Lámának könyvtárai nyitva lesznek előtte s ő áttanulmányozhatja a tibeti és mongol nyelveken írt ama könyveket, melyeket sehol más helyt meg nem szerezhetett, s a melyeknek tartalma meggyőződése szerint a hunok eredetére is világot fog vetni.

(Folyt. köv.)

Elektromos tűnemények a légkörben.

A régi görögök a rokkákra borostyánkővet alkalmaztak, ez a lenszálakhoz dörzsölődve elektromos állapotba jutott és magához ragadta, majd ismét eltaszította a lenszálakat, csöndes örömet okozva ezzel a munkában szorgoskodó görög nőeknek. Körülbelül ez minden, a mit az antik világ emberei az elektromosságról tudtak. Sok sok évszázaddal később *Gilbert* (1603) angol orvos kezdeményezésére bővültek lassan az elektromosság terén az ismeretek, úgyannira, hogy napjainkban éppen az elektromosság gyakorlati felhasználása folytán, ipar és közlekedés az emberiség nagy hasznára és kényelmére soha nem sejtett tökélyére emelkedett. Be kell azonban vallanunk, hogy magának az elektromosság lényegének ismeretében még mi sem állunk sokkal a régi világ emberei fölött.

A gyakorlati téren munkálkodók lelkiismeretét ez a tudatlanság nem nagyon nyugtalanítja. Ők tökéletesen meg vannak elégedve azzal, hogy ismerik az elektromosság előállításának mikéntjét; tudják a törvényeket, melyeknek az elektromos tűnemények hódolnak; ismerik a hatásokat, miket az elektromosság adott viszonyok között létrehoz s végre, hogy sükségeleikhez képest a többi mellett szolgálatukba szegődtehetik azt a természeti erőt is.

Azok előtt azonban, a kik tudományosan foglalkoznak a természet megismerésével, korántsem közömbös dolog az, hogy vajjon ismerik-e a legapróbb részletekig a tűnemények lényegét és okát, vagy nem?

Nem szabad tehát megütköznünk, ha azt látjuk, hogy egész legiója a tudósoknak oly problémák megfejtésén munkálkodik, melyek gyakorlati alkalmazhatóságuknak mikéntjéről egyelőre sejtelemmel sem bírunk. Nem is fogunk ezen csudálkozni, ha a természettudományok történetét lapozgatva azt látjuk, hogy a biztos elméleti megismerés nyomán rögtön megjelennek a gyakorlati emberek s nem mulasztják el a szerzett új ismereteket az emberiség előnyére a lehető legnagyobb mértékben kiaknázni. Így jutottak el a tudósok felfedezéseit hasznosítva az elektromos távirók, távbeszélők, magneto- és dynamoelektromos gépek és motorok szerkesztéséhez, az elektromosságnak a közlekedés ipar, gyógyászat stb. czéljaira való felhasználásához.

Mi ez alkalommal a légkörben észlelhető elektromos tűneményekről fogunk egyet-mást elmondani.

Azokat a tűneményeket, miket az elektromos gépek útján nyert szikra létesít, fokozott mértékben tünteti elénk a természet, a viharok alkalmával keletkező villámok s az azokat kísérő dörgések hatásai révén. A régiek a nagyszerű hatásaikban gyakran romboló természeti jelenségeket vallásos dolgokkal hozták kapcsolatba, a mi sokszor — még a középkorban is — e tűneményeknek igen naiv megfejtésére adott alkalmat. A villámot még *Muschenbroek* is a levegőben lebegő gyulékony, olajos és kénes gőzök robbanására vezette vissza; *Descartes* (1596—1650) pedig a felhők jelentékeny melegejlődés közben való összehúzódásából eredt nagyszerű fénytűneménynek tartotta azt, a mi a dörgés okát a nagy magasságban fekvő felhőknek az alantabb fekvőkre való rögtön lezuhanásában vélte megfejthetőnek. A mit ma a villámról tudunk, azt főképp *Franklin* Benjamin (1747) kezdeményezésére és kísérletei alapján ismertük meg, a ki kimondta hogy a villám nem egyéb, mint ellentétes elektromosságok egyesülése, elektromos kisülés.

Franklin döntő kísérleténél két keresztbe helyezett fapalezra selyemkendőt feszített ki s a hosszabbik paleza félső végén kis vaslemezt erősített meg s ugyane palezához kenderzsinórt kötött; ennek végére kulesot, ahhoz pedig selyemfonalat erősített. Az így összeállított *elektromos sárkánnyal* 1852-ben a *Philadelphia* mellett fekvő rétre vonult ki, várva a kedvező alkalmat kísérlete megtételére. Nem vitt mást magával, csak fiát, mert félt, hogy esetleges csalódásán esüfolódni fognak. A sárkányt minden valamit ígérő felhő elvonulásakor felengedte, annélkül, hogy a kívánt eredmény jelentkezett volna. Egyszerre esendes eső kezdett permetezni s *Franklin* nagy örömmel látta, hogy a kenderfonál száalai felborolódnak s teljes volt boldogsága, mikor ujjával a kuleshoz közeledve, abból valóságos elektromos szikrát esalt ki. Mit törődött ő a veszélylyel, mit e kísérlet magában rejtett? Egész lényét eltöltötte az öröm a fölött, hogy sejtelmé valóban bizonyult. Talán rosszabbul végződött volna a dolog, ha a sárkányt jobb vezető zsineghez köti. Így azonban a kenderfonál, mely az esőtől megnedvesítve is csak tökéletlen elektromosságvezető volt, enyhítette a veszélyt s megtartotta *Franklin* az emberiségnek, hogy felismerte a villám természetét módot találjon a villámhárító felfedezésével az ellen való védekezésre is. *Franklin* kísérletének híre gyorsan szárnyra kelt, mindenütt nagy feltűnést keltett s a felfedező nevének örök dicsőséget szerzett. Számosan ismételték *Franklin* eljárását, legszerencsétlenebbül azonban *Richmann* szentpétervári fizika-tanár, kit a kísérleti termébe

bevezetett villámcsapás 1753 augusztus 6-án halálra sújtott.

Franklin után *Monier de Romas* és *Boccaria* kimutatták, hogy a légköri levegő állandóan kisebb-nagyobb feszültségű, többnyire pozitív elektromosságot tartalmaz, maga a föld ellenben negatív elektromossággal bír. Ezen elektromosság forrását azonban ma sem ismerjük, hypothesisekkel iparkodunk arra következtetni s ezek közül néhányat a következőkben ismerünk meg.

Saussure és *Schubler* arra az eredményre jutottak, hogy a légkör elektromossága a légkör nedvességével változik. Ebből *Volta* azt következtette, hogy annak forrása a párolgásban rejlik. *Van Mons* azt mondja, hogy a hó egy része, mely a párákkal a magasba jut, elektromossággá, majd a villámban ismét hővé és fénynyé alakul át s ez az átalakulás így tart az idők végeig. *Pouillet* ezt az elméletet támogatni akarván, kísérletileg igazolta, hogy párolgásnál tényleg keletkezik elektromosság, ámde *Riess* és *Reich* megdöntötték a párolgási elméletet, mert kimutatták, hogy a származott elektromosság a párateteknek az edény falához való surlódásából jön létre.

Az ifjabb *Peltier* szerint a föld állandó negatív elektromossággal bír. Ezt a levegő, mint szigetelő tartja meg rajta s éppen ez a negatív elektromosság az, mely egyrészt a földdel közvetlenül érintkező páratetekbe jut, másrészt megosztólag hat a vele nem érintkezőkre s azokban ellenkező nemű elektromosságot halmaz fel.

Sohnke elmélete szerint a légköri elektromosság forrása magában a levegőben van. A felhők egy része, különösen a jelentékeny magasságban lebegő fürtös felhők apró jégtűkből, a gomoly-felhők pedig vízből állanak; szerinte ezek egymáshoz dörzsölődéséből keletkezik a légköri elektromosság. Ezt az elméletet *Faraday* egy kísérlete is támogatja, mely tényleg igazolja, hogy vízrészecskéknak jégdarabokhoz való dörzsölődése alkalmával a víz negatív, ellenben a jég pozitív elektromosságot nyer.

Ezek az elméletek a légkör páráira és ezek változásaira támaszkodnak s a tapasztalás valóban azt bizonyítja, hogy a kétféle légköri tűnemény változásaiban szoros összefüggés van.

Végül megemlítjük az elméletek közül a *Brillouin* Marcell újabb elméletét, hogy fémvezetők s ezekhez hasonlóan a száraz jég is, az ultraviola sugarak behatása alatt elvesztik negatív elektromos töltésüket. Ez alapon *Brillouin* azt állítja, hogy a nagy magasságban lebegő, jégtűkből álló fürtös-felhők, az ultraviola sugarakat bőven tartalmazó napfénytől érve, a levegőbe árasztják szét negatív elektromos töltésüket, melyet a földmágnesség tart fenn rajtuk.

A légkör elektromosságának észlelésére hosszú rúdra erősített fénygömb szolgálhat, melyre a légkör elektromossága megosztólag hat. Az eltaszított egy-nemű elektromosság dróttal elvezethető, a gömbben lévő egy-nemű pedig elektrométeren megmérhető. A légkör elektromossága többnyire igen gyöngé, esős felhők létében azonban nagy feszültségre tehet szert, minek következtében a föld, vagy valamely más felhő ellentétes elektromosságával villám alakjában egyesül. A *villámnak* a levegőre gyakorolt erős *ütéséből* hanghullámok jönnek létre, így keletkezik a *dörgés*. A villámnak hossza igen nagy lehet. Már 70 km. hosszúakat is észleltek. A dörgés módot nyújt arra, hogy a vihar távolságát megítélhessük. A villám és a dörgés egyidejűleg jönnek létre; ámde míg a fény — ily kis távolságban úgy vehetjük, hogy —

rogtón mutatkozik, addig a hang csak 330 métert halad másodpercenként. A hány másodperc tehát a villám megpillantásától a dörgés meghallásáig eltelik, annyiszor 330 méternyire van tőlünk a vihar. A villámnak mindazokat a hatásokat létrehozzák, miket az elektromos szikra. Szigetelőket átfúrnak és szétszórnak, vezetőket megolvastanak, gyúlékony anyagokat felgyújtanak, embereket és állatokat megbénítanak, sőt agyonütnek. A villámok tartama fellelhető, fényük pedig oly erős, hogy alakjukat emberi szemmel tisztán látni lehetetlen. Annyit észlelhetünk csupán, hogy erősen szétágazók, ciklázatosak s részleges kisülések is fordulnak elő. A villám rettentő hatásképességének feltűntetésére felemlítjük, hogy 1809-ben *Manchester* mellett egy villám az 1 méter vastag és 4 méter magas falat oly módon mozdította ki, hogy egyik fele 1 m., a másik 3 m. távolra volt eltolva eredeti helyéről. Az így mozgatott tömeg súlya 260,00 kg. volt. A *csövek*, miket homokos helyeken gyakran találnak homokból s más talajrétegekből állanak, melyeket a lecsapó villám összeolvastott s csőszerű képződménnyé alakított. Ezek néha egy irányban, néha ágakra oszolva 12 m. hosszúságban is elnyulnak.

Az a nagy veszély, mit a villám hatása magában rejt, megfejt a *Franklin*-féle villámhárító felfedezésének nagy jelentőségét. A villámhárítónak nem az a főczélja, hogy a villámot eltávolítsa a védelmére bízott helytől, hanem hogy annak oly haladási utat jelöljön ki, melyen veszélyt nem okozhat. E czélból a földet és a házon levő fémrészeket a háztetőn álló hosszú rézpálcával kötik össze. A rézpálcza hatása abban áll, hogy egyrészt megosztás útján ellentétes elektromosságot áraszt ki, mely a környezet elektromosságának egy részét közömbösíti, úgy hogy annak feszültsége annyira csökken, hogy villámcsapás nem jöhet létre, vagy másrészt, ha a közömbösítés nem elég a villámcsapás meggátolására, úgy a villámot kényelmes fémi úton a földbe vezeti.

A légkörben lejátszódó elektromos tüneményekhez tartozik a *lidérczfény* vagy *Szt. Elmo tüze*, az a tünemény, mely gyakran, sőtét éjjeleken abban nyilvánul, hogy tornyok, árbocok, villámhárítók csúcsain fényes csillag jelenik meg. Oka a talaj elektromosságának csúcsokon való kiáramlása.

Itt említjük meg *Arago* kitűnő francia fizikusnak ama különös megjegyzését, melyet *Volta* fölött tartott emlékbeszédében tett. *Franklin* kísérlete — úgy mond — egész fölösleges volt, mert hisz azt már *Caesar* tanúsága szerint, az afrikai hadjáratban résztvevő ötödik légió katonái elvégezték, mikor egy zivatar után vaslándzsáik végén élénk tüzes csillagot észleltek. Elvégezték a hajósok, kik árboczaik végén a *Castor* és *Polluxot* látták. Mindenesetre feltűnő, hogy *Arago* ilyet mondhatott, tudva, mily balul ítéltek meg még később is a szóban forgó tüneményeket.

De la Rive s mások magyarázata szerint a légkör elektromosságával függ össze az *északi fény* neve alatt ismert szép természeti tünemény is, mely a föld sarkainál mozgó fényív gyanánt jelenik meg. A tüneménynek a mágnesűre gyakorolt hatásaiból azt következtetik, hogy itt a magasban levő rendkívül ritka légrétegek elektromos kiáramlásával állunk szemben. *Lemströmnek* sikerült utánozni az északi fényt s így annak elektromos eredetét kimutatni. Magas hegycsúcsok körül elszigetelt, de egymással vezetőileg összekötött hegycsúcsokban végződő vezetőrendszert állított fel, ettől a völgy felé isolált vezetőket indított, mely egy galvanométer beigtatása után

a földhöz ért. A csúcsokból mintegy 120 méter magasságig sárgásfehér lobogó fénynyalábok nyúltak fel, melyek spectrumai az északi fényt jellemző vonalakat mutatták s egyidejűleg elektromos áramokat is észlelt, melyek a légkörből a föld felé haladtak. Feltűnő, hogy az északi fény gyakoriságának tizenegy éves periódusa összeesik a napfoltok ugyanily periódusával.

Ennyit akartunk a légkörben lejátszódó elektromos tüneményekről elmondani. Már az elmondottak is eléggé mutatják, hogy itt a természettudományoknak egyik, csekély részben megfajított kérdésével állunk szemben. De ha a biztos okot nem is sikerült eddig megállapítani, annyi bizonyos, hogy az emberi elme alkalmas védő eszközt gondolt ki a villámcsapásban rejlő nagy veszély elhárítására, hogy a tudományok ama csekély sugara is, mely a tünemény titkos okára esett, sok balhitet, babonás félelmet semmisített meg, sok áljövendölést szüntetett meg, a mi pedig annak előtte, különösen az északi fény megjelenésére, nem csekély riadalmat idézett elő az emberek közt.

Eljön-e az idő, mikor teljesen tisztán fogjuk látni, miként működik a természet nagy gépezete a légköri elektromos tünemények létesítésén? Megtalálják-e a módját annak, hogy a légkör elektromosságában rejlő nagy erő mint működhetik közre az ember küzdelmének megkönnyebbítésére? Oly kérdések, melyekre a tudomány mai fokán feleletet adni még nem lehet.

Dr. Lévy Ede.

AZ ISKOLA VILÁGÁBÓL.

Országos tornaverseny. Az *iglói ág. hitv. ev. főgimnázium* az országos tornaversenyen 40 tanulóval vesz részt. *Schermann Samu* torna-tanárnak vezetése alatt. Az ifjak, kik az intézeti «Torna-kör» egyenruháját öltik ez alkalommal magukra, öt versenyben fognak a díjért síkra szállni.

A *szolnoki állami főgimnázium* is nagyban készülődik a pünkösdi tornaversenyre, melyen 26 tanuló vesz részt. A kicsiny, de válogatott csapat a legtöbb versenyben fog szerepelni, *Beke Lajos dr.* tanárnak a vezetése alatt.

A *hosszúfalusi állami polgári fiúiskola* ötödik és hatodik osztálya szintén részt vesz a pünkösdi országos tornaversenyen. A 18 tagból álló csapat nagyban készülődik már a küzdelemre.

A *lőcsei állami főgimnázium* ifjúsága április 20-án hangversenyt rendezett, melynek pontjait a cs. és kir. 85. sz. gyalogezred zenekara és az ifjúsági énekkar töltötték ki. Mint közreműködők még *Krámer Róza* úrhölgy és *Hadik Béla* tanár úr szerepeltek. A szépen sikerült mulatság a tápintézet alapítóját növelte.

A *nagykárolyi róm. kath. főgimnázium* május 16-dikán d. u. a városi tornacsarnokban jótékony-célú záróünnepélyt rendezett, felerészben az országos tornaversenyre rándulók segélyezésére, felerészben pedig a segélyező-egyesület javára. A műsort a tanuló ifjúság töltötte be.

A *sepsi-szentgyörgyi ev. ref. Székely Mikó-kollegium* ifjúsága a nagyenyedi Bethlen-szobor alapjára május 16-dikán a városi színházban fényes ünnepet rendezett. A műsor a következő volt: 1. «Verbunkos induló», előadta az ifjúsági ének- és zenekar. 2. Alkalmi óda, szavalta *Szabó Jenő* kézdívasárhelyi ev. ref. lelkész. 3. «Bethlen-óda», írta *Váró Ferencz*, zenéjét szerezte *Borsay S.*, előadta az ének- és zene-

kar. 4. Ünnepi beszéd, tartotta *Tárkányi Gy.* vallás-tanár. 5. «Bethlen Gábor emléke», előadta az ének-kar. 6. Szavalt *Pap J. VIII. o. t. 7.* Kurucz dalokat játszott a zenekar. 8. A Bethlen-szobor végrehajtó-bizottságának nevében beszélt *ifj. Gödri Ferencz* polgármester és orsz. szobor-bizottsági tag. 9. Részlet a «Bánk bán» operából, előadta a zenekar.

Önképzőkori krónika. A *sátoraljai helyi róm. kath. főgimnázium* «Kazinczy-kör»-e május 4-dikén tartotta záróülését, melyen a pályázatokat is eldöntötték. Dolgozattal *Pfeiffer Endre*, *Róth Miklós*, *Gombos Bertalan*, *Marikovszky L.* és *Glück S. VIII. o. tanulók* nyertek, szavallattal pedig *Farkas Dezső*, *Barna Gábor*, *Fehér Andor*, *Wieland Aladár VIII. o.* tanulók. — A *budapesti V. ker. állami főgimnázium* «mathematikai és természettudományi összejövetel»-nek május 12-dikén tartott ülését *ifj. Csopely László VII. oszt. tan.* tartott felolvasást a budai főra fás növényeiről, *Szili Ede VII. oszt. tan.* pedig előadást tartott a csillagászat köréből és végül *Konta Lipót VII. o. tan.* a fényképezésről értekezett. — Az *aradi kir. főgimnázium* «Petőfi-kör»-e május 10-dikén tartotta zárógyűlését, melyen az elnöki megnyitó után a pénztárnok megtette jelentését. Majd a kör vezető tanára a szegényebb sorsú tanulóknak a tagsági díjakat elengedte. — A *nagyváradai prem. főgimnázium* «Bötvös-önképzőkör»-e záróülésének tárgyat versenyszaválás képezte, melyen az első díjat *Bodó László VIII. o. tan.* nyerte el. A második díjat *Váradi István VII. o. t.*, a harmadikat *Kovács Zsigmond VII. o. t.* nyerte el. Ezután az irodalmi pályázat díjait adták át a nyerteseknek. Végül *Horváth Jenő ifj. elnök* s utána *Kolozsváry Béla tanár-elnök úr* mondtak szép záróbeszédet. — A *lőcsei állami főreáliskola* «Arany-kör»-e május 4-dikén gyűlést tartott, melyen a pályaművekről tettek jelentést és kiosztották azokat elbírálás végett. Szavallat is volt, *Csampion Péter V. o.* és *Berkovics József VI. o. tanulóktól.*

TUDOMÁNY, IRODALOM.

A Középkorra gondolva mindig sajátságos érzés száll meg bennünket. Egy nagy történelmi korszakból sem csap úgy felénk az elmúlás lehellete, mint ebből. Róma romjai és Görögország műemlékei között járva, a görög élet támad fel előttünk, de a Középkor a leghalottabb idősza, a mely életét sokkal kevésbé tudta ránk hagyni, mint a klasszikus világ. Ha ennek a történetét olvassuk, közben gyönyörű képek, szobrok támadnak fel lelkünkben; egy fiatal, dúsgazdag életet élő nép az élet egész erejével támad elénk. Az ő életük oly gazdagon árad túl, hogy nem szállt sírba egy korszakkal sem. A mi élet a Középkorban volt, azt mind magába szívta az Újkor; a Középkornak csak a mumiája van meg. Pedig valaha élet bizsergett benne, eleven, fényes élet, de a mi benne maradó volt, az átváltozott a mi korunkba és mi kitagadjuk az örökségből a Középkort. Erről a korról szól a *Nagy Képes Világtörténet* 109—110. füzet. A 12 kötetes nagy munka szerkesztője *dr. Marezali Henrik* egyetemi tanár. Egy-egy kötet ára díszes félbörkötésben 16 korona; füzetekenként is kap-

ható 60 fillérjével. Megjelen minden héten egy füzet. Kapható a kiadóknál (Révai Testvérek Irodalmi Intézet Részvénytársaság, Budapest, Üllői-út 18.) s minden hazai könyvkereskedés útján.

Az Iparosok Olvasótára ez évi sorozatának 4. száma «Régi magyar tudósok, tudós eszközök és találmányok» czímen *Hankó Vilmostól* közöl egy érdekes füzetet, melyben a XVIII. és XIX. század első tizedeinek magyar tudósait ismerteti s azokat a találmányokat, melyek nemcsak hazánkban, hanem a külföldön is figyelmet keltettek. A tudósok között volt *Hatvani István* debreczeni professzor, *Bolyai Farkas*, a világhírű matematikus, *Kempelen Farkas*, a lángelméjű magyar feltaláló. Ez utóbbinak a sakkzó gépére vonatkozó részletet mi is bemutatjuk. Az «Iparosok Olvasótára»-t *Lampel-Wodianer* adja ki. A füzet ára 60 fillér.

VEGYESEK.

Hogyan ölik meg Hollandiában a halat. Hollandia joggal magáénak mondhatja azt a dicsőséget, hogy ott a halat nem kinözzák halálra, hanem levágják, miáltal nemcsak a humanitásnak tesznek eleget, hanem a halétel is egészségesebb marad. A németalföldiek lassan elhalt halat nem esznek, hanem minden halat leölnék, oly módon, hogy a feje mögött éles késsel mély vágást ejtenek, mely az agyvelőt a gerinczagtól elválasztja és a halat rogtón megöli. A hús a leölés által sokkal keményebb marad, íze jobb és tarthatósága is nagyobb, minélfogva élvezete is egészségesebb. A leölés után több harántvágást ejtenek a halon, a keletkezett nyílások tágra feszülnek és épen erről ismerhetők fel, hogy a halat megölték-e, vagy lassan halt el, mert ez esetben a bevágás nem tágul szét. Minden halász-egyesület és állatvédő-egyesület feladatának tarthatná oda hatni, hogy a nálunk divatozó embertelen megölése a halaknak megszűnjék.

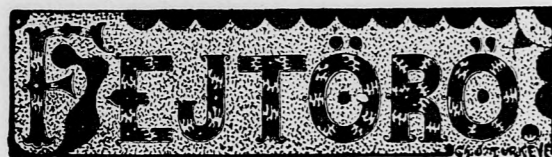
Egyes halfajok szívóssága. Egy drezdai halkereskedő, a mint azt egy ottani szaklap írja, veresszárnnyú konczérokat kapott közönséges kosarakban, jég nélkül csomagolva, az ottani vásárcsarnokba. A kicsomagolás alkalmával a halak egyikét, mely még életelt adott magáról, egy vízzel telt edénybe tette, mely azonnal ismét magához tért és vígan úszkált. Érdekesé teszi ezt az, hogy a halakat a Traveban fogták és Lübeckből vasúton szállították, s ez a szállítás majdnem három napig tartott.

Hód Európában. Az 1900-dik év június végén a *Löcknitz* folyócska mellett a halászati bérlő egy hím hódöt lőtt. A hód valószínűleg az *Elbéről* vándorolt fel *Löcknitz*-re, mert azon a vidéken emberemlékezet óta nem láttak hódöt. A szerencsés vadász a hód farkából koconyát csinált, bőrét pedig, mint ritkaságot kikészítette. Lehetséges, hogy a németországi vadászok ez eseten felbuzdulva, az *Elbe* vidékén keresni fogják a hódöt s Európából véglegesen kipusztítják ezt az érdekes állatot.

A kenguru szellemi képességeire érdekes világot vet az a megfigyelés, melyet az ausztráliai vadászok tettek. A vén kenguru ugyanis, ha látja, hogy a hajtó kutya rövid időn beéri, megáll, egészen közelre bevarja a kutyát. Mikor melléje ér a kutya, a kenguru

melső lábaival hirtelen derékon kapja s így ugrál vele a legközelebbi moesárig. A moesárnál azután a víz alá dugja a kutyát s ott tartja, míg csak meg nem döglök.

A kameleon és az ügyvédek. A középkori ügyvédek azt hitték, hogy minden pörüket megnyerik, ha a tárgyalások előtt a kameleon nyelvét megeszik ételnek elkészítve. Mert hitük szerint ezáltal kitűnő beszélőképességet nyernek.

Jelige: Fejtőrő az elme sportja

Földrajzi kérdés:

Melyek a föld legnagyobb folyamai folyamterületük szerint?

Képrejtvény.

Megfejtési határidő 1901. május 26.

32. számban közölt fejtőrő kérdések megfejtése:

Földrajzi kérdés: Káspi-tó 440,000 km²., Felső-tó 81,000 km²., Victoria-Nyanza-tó 75,000 km²., Aral-tó 67,000 km²., Huzon-tó 62,000 km²., Michigan-tó 58,000 km²., Tanyanyika-tó 35,000 km²., Baikál-tó 34,000 km²., Csád-tó 30,000 km²., Nagy-Medve-tó 28,000 km²., N.-Rabszolda-tó 28,000 km²., Nyassza-tó 26,500 km²., Eric-tó 26,000 km²., Vinnipeg-tó 25,000 km²., Ontario-tó 18,800 km²., Balkas-tó 18,400 km²., Ladoga-tó 18,000 km²., Athabaszka-tó 12,000 km²., Eyre-tó (Ausztrália) 10,000 km²., Onega-tó 10,000 km².
Képrejtvény: Megy a juhász számaron, földig ér a lába.

Helyesen fejtették meg: Knapp Leó, Várnay István, Persina Károly, Nedelykovits György, Antony Gyula, Koscs Antal, Bolla Gyula, Grossmann Árpád és Jenő, Bohu István, Véghegyi Gyula, Reimann Ernő, Oblath Sándor, Kutlik Félix, Popper József, Vass Béla, Fejér József, Papp Szász Tamás, ifj. Szóts Farkas, Dömötör Lajos, Szigeti Endre, Leitner Vilmos, Radó Nándor, Prágyik Flóris, Deutsch Jenő, Hild Lajos, Emmerling László, Lőrincz Ferenc és Dezső, Marzsó testvérek, Bohrandt Lajos, Katscher Sándor, ifj. Hampel József, Komlós György, Hoensch Gusztáv, Znojemszky Nándor, Kovács Aladár, Przybilla Jenő, Mattyasovszky Lajos, Plán Frigyes, Grossmann Sándor, Rechnitzer Aladár, Sárközy Róbert, Istvánffy Gyula, Takács Sándor, Ajtay Géza, Gadits Béla, Pössel István, Rein Dezső, Lusztig József, mérki Piller Imre, Székely Arthur, Borosnyay Oszkár, Deutsch Mihály, Hevér Ferencz, Giller János, Neubauer Béla és Dezső, Schäffer Lipót, Kiszely Géza, Balássy Miklós, Kuzma Albert, Waltner Aladár, Acs Nagy István, ifj. Dortsák Lajos, Ronchetti József, Flam Róbert, ifj. Mikula Alajos, Hegedüs Árpád, Mácsay Brunó, Grüner István, Kösztler Arthur, Schulz Károly, Steiner Kornélia, Fáy Gyula, ifj. Hetényi Akos, Ernst

Ignác, Neoschil Antal és Sándor, Herzog Emil, Apor Károly, ifj. Romák Béla, Grünmann Marczel, Deutsch Ignác, Póta László, ifj. Prokopp Sándor, Pongrácz Pál, Maresek Sándor, Zurányi Gusztáv, Kuffler Pál, Bauer Anna és Frida, Skripecz Dezső, Goldfeld Jenő, Horváth Béla, Szögyény István, Rayszky Károly, Pollák István és Aurél, Heller László.

A kitűzött könyvjutalmat («Longfellow verseiből») ifj. Hampel József budapesti előfizetők nyerte meg.

SZERKESZTŐI TELEFON.

Vörösmarty-szoborra beérkezett: A budapesti V. ker. állami főgimnázium segítő-egyesülete... 2 kor. 60 fill.

K. J. (Pécs.) A mű címe: «Politeia» (Állam). — **Pössel István.** (Győr.) Lehetőleg többet kell megfejteni, de végső szükségben elég egy is. — «1110. sz. előfizető». Kedves sorait nagy örömmel olvastuk. Igazán megható, hogy a Czenk alján a magyar ifjú szíve mily hévvel dobog. Egyébként neve a megfejtők közé már azért is belekerül, mert kétszer küldötte be. Ha csupán június végeig is, de folytassa ezt a dícséretre méltó buzgóságot! A kért intőzetnek a címe «Ferencz József-nevelőintézet», ezzel kapcsolatos a «budapesti II. ker. kir. egyetemi főgimnázium». Mindakettőnek Demeczky Mihály az igazgatója. Felvételi vizsgálatot nem kell tenni. — **T. L.** Lehet, csak idejekorán kell jelentkezni. — **G. M.** Mindenesetre jóval kevesebb van most, mint akkor volt; akkor félmilliónál több volt, hogy önnek pontos feleletet adhassunk, meg kell várnunk a legközelebbi népszámlálást. — **F. S.** Abból az évfolyamból példányaink nincsenek. Akkor a lapot nem a Franklin-Társulat, hanem a «Kosmos»-műintézet adta ki. Esetleg ott van. (Kosmos-műintézet, Budapest, VI., Aradi-utca 6. sz.) — **Ignotus.** Az ellen az ítélet ellen hozzánk főlebbezni nem szükséges. Ha beadta a dolgozatát, már jó eleve meg kellett biznia az ítéletben. A mi véleményünk a helyzetet úgy sem változtatna. — **Izgatott.** A mostani «láz», mely gyöttri, szintén elmulandó. Egy héttel a vizsgálat után hihetetlennek fogja tartani mostani izgatottságát. — **Melyik a nagyobb?** A barátjának Petőfi, önnék Arany, nekem mindakettő nagy, s a hány ember, annyi a nagy költoje. Minél több okunk van e tekintetben a vitára, annál dícséretesebb dolog ez a magyar irodalomra. — **X. Y.** A «Tudomány hőse» még két hónapig fog tartani. A «Vasárnapi emlékek» a következő számban fejeződik be. Utána valami új jön, hogy mi, azt majd meg látja. Örvendünk, hogy a lap önnék és barátjának annyira tetszik.

A gimnáziumi és reáliskolai ifjúságnak házi olvasmányul különösen ajánlható:

ARANY JÁNOS „TOLDI“-JA.

TANULMÁNY

írta SZÉKELY ALADÁR.

Ára 1 K 60 fill.

Mindazoknak kik «Toldi»-val és Arany János költészetével szeretettel foglalkoznak — és melyik deák ne foglalkozna velük? — melegen ajánlható házi olvasmányul Székely Aladárnak ez a tanulmánya. Nagy haszonnal járó olvasmány, melynek élvezete után csak annál jobban értjük és érezzük át «Toldi» szépségeit, Arany János költészetét.

Kapható a «Franklin-Társulat»-nál Budapesten és minden könyvkereskedésben.

TANULÓK LAPJA

A nmélt. vallás- és közoktatási miniszterium által 1896. május 26-án kelt 26808. sz. alatt, Budapest székesfőváros tanácsa által 1895. augusztus hó 20-án 7376. szám alatt ajánlott középiskolai ifjusági hetilap.

ELŐFIZETÉSI ÁRAK:		FELELŐS SZERKESZTŐ GAAL MÓZES.	SZERKESZTŐSÉG ÉS KIADÓHIVATAL: Budapest, IV. ker., Egyetem-utca 4. szám. Kéziratokat nem adunk vissza.
Negyed évre	2 kor. 40 fill.		
Fél évre	4 kor. 80 fill.	Kiadja a Franklin-Társulat magyar irodalmi intézet és könyvnyomda.	
Egész évre	9 kor. 60 fill.	Megjelenik minden vasárnap.	

PIROS PÜNKÖSD NAPJÁN.

Ujjongó lélekkel nézzük a mosolygó természetet. Beszél minden fűszál, minden virág, beszél a lombkoszorús erdő; a mezők lengő-ringó vetései a pacirta hálaadó énekére hallgatnak, s megszállja az embert valami névtelen, szent és nagy érzelem, mely felragadja a Mindenek Alkotójához. A gyümölcsessel keesegtető nyár meleg lehellete életet önt a földbe, teremtő erővel ruhazza fel a földet, s a miképen él, hat és dolgozik az egy napig élő kis bogár, úgy él, hat és dolgozik a századokra számító faóriás, meg a véges határok között élő ember.

A szántóvető kimegy a mezőre, végig nézi a vetést, melynek ugarát ekéjével hasította, mikor még az őszi tarló torsai hirdették, hogy itt még nem régen áldás pompázott, nehéz, keserves munkának a gyümölcse, s már akkor éltette a remény, hogy újra lesz áldás — ha dolgozik, mert ingyen nem kap a halandó ember semmit abból a közös nagy kincsből, mely a föld termő erejében rejlik.

Ilyen megmunkálásra váró föld a mi elménk és szívünk is. Fiatal éveink a munkának éveit. Neki indulunk biztató szóra, de még vakon, meg nem értve, hogy mi a sok-sok évi munkának az igazi célja. Játékos kedv tart egy ideig fogva, örvendünk a *mának*, s reményeink a *holnap* örömeig terjednek, aggodalmunk kicsinyes és éretlen; ámde az idő telik, múlik, a játékos kedv megeszappan, a ma öröme megzavarja a holnap, a holnapután — a jövő gondja. Mind tisztább lesz a kép, melyet apró, igénytelen vonásokból állítunk össze a jövőről, ezélt tüztünk ki mi, kik eddig céltalanul járkáltunk, s kezdünk erőt gyűjteni, ismereteket szerezni, akarunk valamit elérni

s immár tudjuk, hogy meg kell fognunk az eke-szarvát, hogy mélyebb barázdákat kell hasítani, hogy nem álmok láncolata az élet, nem ingyenadomány a mindennapi kenyér: hanem a munkának küzdő-tere, s a kenyér napszám, melyért meg kell izzadnunk napról-napra.

Mikor pedig az ember eddig jutott: új korszak kezdődik az életében, a legszebb és legdicsőbb korszak: a *tudatos munka* korszaka. Megértve azt, hogy magunkért dolgozunk, hogy a kenyér, melyet szerzünk, nem alamizsna, nem a szülői szeretetnek önkényes adója: észrevétlenül is fokozódik munkakedvünk, izmosodik önértetünk; tudva azt, hogy van célunk, minden erőnknek ennek a célnak az elérésére összegyűjtjük, irányít szabunk önmagunknak, kezdjük megérteni, hogy a férfiú sorsa küzdés.

Nem hagynak el az álmok sem, beleszövődnek aranyszálakkal a küzdelembe, remény és bizakodás, hit és magasröptű tervek foglalkoztatnak. És ez így van jól. A szív nem zárkozhatik el, s az ifjúság álm nélkül rideg és vigasztalan. Álmodjunk nagy dicsőségről, nagy sikerekről, mert ez az álm és ez a remény minden küzdelemnek az éltető forrása. A ki nem melenget szívében egy-egy nagy vágyat, az korán kidül; révedező szeme elől a cél eltűnik, s gyakran egész életében nem találja meg többé. Higyjünk és bizzunk és dolgozzunk, mert felülről jön az áldás.

Előre törni bátran: ez legyen a jelszó. Piros pünkösöd napján szálljon meg újabb reménység, hogy nem leszen hiabavaló a küzdelem, s el fogjuk érni azt, a mit ezélül kitűztünk. Köröttünk zsiabong az élet, fel tette! Ki rózsá-ágyon akar pihenni, annak meg kell alkudnia a tövissel, s csak az lehet nekünk édes és drága, a miért